

Система соціальної роботи з сім'єю в США

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стабільність держави і розвиток суспільства тісно пов'язані з економічним, соціальним, фізичним та духовним здоров'ям сім'ї. Соціальне становище сім'ї залежить від ставлення держави до її проблем, потреб та інтересів. Одним із напрямів забезпечення державної підтримки сім'ї є організація системи соціальної роботи з нею.

В Україні соціальна робота з сім'єю стала одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики на початку XXI століття. У низці законодавчих актів, концепцій, державних, національних та регіональних програм найважливішим завданням було визначено забезпечення соціальної захищеності сім'ї та дітей від негативних впливів суспільно-економічних трансформацій. Розширення діапазону взаємодії України з іншими державами, її курс на побудову демократичного суспільства з високими соціальними стандартами життя актуалізують питання вивчення міжнародного досвіду соціальної роботи у зарубіжних країнах, зокрема Сполучених Штатах Америки.

Як країна розвиненого капіталізму, Сполучені Штати Америки у державній політиці приділяли особливу увагу розв'язанню соціальних проблем сім'ї. За останні десятиліття у США прийнято низку законів та нормативних документів як загальнонаціональних, так і на рівні штатів, що регулюють систему соціальної роботи з сім'єю. Наразі США мають великий досвід у цій сфері, що поєднує наукові знання з різноманітними практичними надбаннями. Високий рівень професіоналізму, досягнутий цією країною у соціальній роботі, визнається у всьому світі і, безумовно, заслуговує на увагу на сучасному етапі розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в Україні.

Отже, вивчення американського досвіду системи соціальної роботи з сім'єю, розгляд її структурних компонентів, соціальних програм підтримки сім'ї, ознайомлення зі специфікою соціальної роботи з сім'єю в школі буде корисним для вітчизняної педагогічної науки та практики.

Теоретичне обґрунтування сучасних підходів до соціальної роботи з сім'єю в США здійснено у працях багатьох американських науковців: Р. Анґіано (Anguiano, R.), Б. Баум (Baum, A.), Б. Бернстейн (Bernstein, B.), Дж. Епстейн (Epstein, J.), С. Мінухін (Minuchin, S.), К. Нельсон (Nelson, C.), Ф. Пул (Poole, F.), П. Попл (Poppo, P.), Д. Сендерс (Sanders, D.), С. Свеп (Swar, S.), Н. Смелзер (Smelser, N.), Т. Харісон (Harrison, T.), Д. Шепперд (Sheppard, D) та ін.

Характеристика компонентів системи соціальної роботи з сім'єю висвітлена у працях В. Беха, Г. Бухарової, В. Садовського, Ю. Колесова, О. Луганцевої, М. Ромма, П. Циткілова, Д. Хепворза, Юдіна та ін.

Окремі аспекти соціальної роботи з сім'єю були предметом наукових досліджень як українських І. Братусь, Т. Веретенко, Л. Віннікової, О. Заболотної, І. Зверевої, А. Капської, З. Кияниці, Г. Лактіонової, С. Ничипоренко, Н. Побірченко, В. Поліщук, Г. Попович, І. Трубавіної, Т. Шанскової, П. Шевчука так і російських науковців В. Бочарової, М. Галузової, О. Кодатенко, Л. Нікітіної, О. Новак,

Л. Оліфіренко, Т. Трегубової, Є. Холостової.

Аналіз тенденцій розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США представлено в роботах Р. Корнюшиної, С. Кубіцького, М. Целих, П. Циткілова, Дж. Адамс (Addams, J.), Л. Костін (Costin, L.), Дж. Калберт (Culbert, J.), Л. Легігнер (Leighninger, L.), Дж. Херік (Herrick, J.). Методи і форми роботи американського соціального працівника досліджували І. Нойфельд, Д. Сноу, К. Застров (Zastrow, C.), Р. Мідлмен (Middleman, R.), М. Хартфорд (Hartford M. Group) та ін. Питання професійної підготовки американських соціальних працівників стали предметом досліджень Л. Віннікової, В. Тименка, К. Нельсона (Nelson, C.), Г. Шеффера (Shaffer, G.). Особливості соціальної роботи з сім'єю в США відображаються у дослідженнях Н. Хілл (Hill, N.), А. Клейн (Klein, A.), Дж. Мідглі (Midgley, J.), О. Моулз (Moles, O.), К. Петр (Petr, C.), С. Свєпа (Swap, S.). Зміст соціальних програм підтримки сім'ї в США розкрито у працях Н. Кабаченко, Л. Гренруз (Granruth, L.), Н. Гізберг (Gysbers, N.), Т. Кейна (Kane, T.), Дж. Макгулеха (McCullagh, J.), В. Молгарда (Molgard, V.), Л. Фостера (Foster, L.), Т. Харрісона (Harrison, T.).

Водночас аналіз джерельної бази наукових досліджень дозволив зробити висновок, що система соціальної роботи з сім'єю в США не була об'єктом чи предметом окремого наукового пошуку. Актуальність та доцільність дослідження означеного питання потребує вирішення виявлених суперечностей між:

- необхідністю вивчення й систематизації американського досвіду соціальної роботи з сім'єю та фрагментарністю її теоретичного осмислення вітчизняною соціально-педагогічною наукою;
- ефективною організацією соціальної роботи з сім'єю в США і недостатньою розробленістю інноваційних технологій соціальної роботи з сім'єю та їх впровадженням у вітчизняну практику;
- надбанням американського досвіду соціальної роботи з сім'єю та можливостями його використання в Україні з урахуванням її соціокультурних реалій.

Виявлення зазначених суперечностей і недостатня науково-теоретична розробленість порушеної проблеми у вітчизняній педагогічній науці, її актуальність в сучасному вітчизняному і американському суспільстві зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Система соціальної роботи з сім'єю в США»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у межах наукової теми кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (реєстраційний № 0111U007547), що входить до плану наукової роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 22 жовтня 2007 року) та узгоджено на засіданні бюро Ради з координації досліджень у галузі педагогіки та психології України (протокол № 8 від 30 жовтня 2007 року).

Мета дослідження – визначити й охарактеризувати компоненти системи соціальної роботи з сім'єю в США та обґрунтувати шляхи екстраполяції змісту,

форм та методів цієї роботи у вітчизняну практику.

Відповідно до теми і мети дослідження сформульовані такі **завдання**:

1. Виокремити компоненти системи соціальної роботи з сім'єю в США.
2. Визначити та охарактеризувати етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США.
3. Розкрити зміст, форми та методи соціальної роботи з сім'єю в США в сучасних умовах.
4. Проаналізувати соціальні програми підтримки сімей в США.
5. Розробити рекомендації щодо використання американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні.

Об'єкт дослідження – соціальна робота з сім'єю в США.

Предмет дослідження – компоненти системи соціальної роботи з сім'єю в Сполучених Штатах Америки.

Відповідно до предмета, мети і завдань наукового пошуку було використано комплекс взаємопов'язаних **методів**: *аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури* для вивчення особливостей соціальної роботи з сім'єю в США, визначення окремих термінів відповідно до предмета дослідження; *історична ретроспекція* за допомогою якого було визначено етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США; *порівняння та узагальнення*, що дало змогу розкрити зміст, форми та методи соціальної роботи з сім'єю в США, визначити орієнтири творчої екстраполяції американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: підходи до наукового вивчення історико-педагогічного процесу (Н. Дічек, О. Сухомлинська, Н. Побірченко); концепції соціальної роботи (В. Бочарова, О. Безпалько, І. Зверева, Т.Семигіна); положення про соціальну роботу з сім'єю (Г. Лактіонова, Л. Оліфіренко, І.Трубавіна, Є. Холостова); концепції технологічного забезпечення соціальної роботи (Р. Вайнола, Л.Завацька, В. Поліщук, Г. Попович).

Джерельна база дослідження:

- наукові праці (монографії, дисертації та публікації) зарубіжних і вітчизняних авторів;
- фундаментальні праці американських педагогів, психологів і соціологів Дж. Адамс, Дж. Епштейна, С. Мінухіна, К. Петр, Ф. Пул, С. Свєпа, Р. Тейлор, Дж. Хеа, Дж. Херіка та Р. Стюарта, Д. Шепперда та ін.;
- законодавчі акти США в галузі освіти;
- підручники і посібники для соціальних працівників: «Direct social work practice» (1993), «International handbook on social work education» (1995), «Juvenile Mentoring Program» (1998), «Standards for the Classification of Social Work Practice» (2000), «Encyclopedia of social welfare history» (2005), «A Toolbox for New School Social Workers» (2007), «Handbook of School-Family Partnerships» (2009), «The skills of helping individuals, families, groups, and communities» (2011) та ін.;
- онлайніві архіви ERIC та інші ресурси мережі Інтернет.
- У процесі дослідження обраної проблеми автором проаналізовано 150 оригінальних англомовних джерел.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено

поняття «система соціальної роботи з сім'єю в США» та охарактеризовано її структурні компоненти (мета, принципи, суб'єкти та об'єкти соціальної роботи, змістово-технологічне забезпечення); обґрунтовано етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США: I етап (початок XIX – кінець XIX ст.) – зародження волонтерства як добровільного виду допомоги сім'ї; II етап (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з сім'єю в громаді; III етап (початок XX ст. – 30-і рр. XX ст.) – започаткування соціальної роботи з сім'єю в школі; IV етап (30-і рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення соціальних інститутів підтримки сім'ї; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – донині) – розвиток системи соціальної роботи з сім'єю; здійснено класифікацію соціальних програм підтримки сім'ї у США; *уточнено* зміст, форми та методи соціальної роботи з сім'єю; *подальшого розвитку набули* підходи до організації соціальної роботи з різними типами сімей.

У науковий обіг уведено маловідомі й раніше невідомі англomовні джерела, історичні факти, що вказують на педагогічну спрямованість системи соціальної роботи з сім'єю в США.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що фактичний матеріал та основні положення дослідження можуть бути використані під час викладання курсів «Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах», «Технології соціально-педагогічної роботи», «Соціальний супровід сім'ї» для студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка»/«Соціальна робота» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»; у практичній роботі соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, фахівців служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, соціальних центрів матері та дитини; у системі післядипломної освіти; при підготовці навчальних посібників для вищої школи та методичних рекомендацій для практиків соціальної сфери.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у викладанні навчальних курсів «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах» та «Педагогіка сімейного виховання» (довідка № 637/ 01 від 11 квітня 2011 року), Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 1/ 1841 від 28 квітня 2011 року), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01–291 від 22 квітня 2011) та Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 289 від 29. 12. 2011 року).

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї і результати дослідження викладалися, обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки, щорічних *звітно-наукових конференціях* (2008–2011) в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини; доповідалися на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні і прикладні проблеми» (Київ, 2010), «Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (Умань, 2010); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти» (Черкаси, 2008); «Перший крок у науку» (Луганськ, 2011), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2010); *шостих Всеукраїнських*

Захаренківських педагогічних читаннях «Організаційно-методичне забезпечення неперервної освіти в умовах реформаційних процесів» (Черкаси, 2009); *всеукраїнських науково-методичних семінарах*: «Іноземні мови та глобалізаційні процеси в сучасному світі» (Умань, 2009), «Розвиток порівняльної педагогіки: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2009), «Актуальні проблеми вітчизняної педагогіки за умов євроінтеграційних процесів» (Ніжин, 2010), «Іншомовна освіта, як засіб міжкультурного взаєморозуміння націй і народів» (Умань, 2011), «Актуальні проблеми лінгвістики в контексті міжкультурної комунікації» (Умань, 2011).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 10 одноосібних публікаціях, серед яких 5 статей у науково-педагогічних фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 наукові статті та 3 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 223 сторінки. Основний зміст викладено на 162 сторінках. Список використаних джерел охоплює 281 найменувань (з них 150 – іноземною мовою). Робота містить 3 додатки на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, аргументовано її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення, апробацію, впровадження одержаних результатів дослідження; подано джерельну базу роботи, відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі *«Теоретичні засади соціальної роботи з сім'єю в США»* – здійснено аналіз дослідженості проблеми соціальної роботи з сім'єю в США вітчизняними і зарубіжними науковцями; визначено її теоретичні засади; охарактеризовано основні етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США; виокремлено структурні компоненти системи соціальної роботи з сім'єю в США; обґрунтовано сутність понять «система», «соціальна робота», «система соціальної роботи з сім'єю».

У ході дослідження з'ясовано, що сім'я є провідним інститутом суспільства, який пройшов тривалий шлях історичного розвитку. Зміни, які відбуваються в сім'ї, змінюють її роль у суспільстві, обумовлюють окремі соціокультурні трансформації у ньому. Сім'ю, як первинний та основний осередок суспільства складають особи, які проживають разом, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших засадах, що не суперечать моральним принципам суспільства. Сучасна сім'я визначається як інституційна спільнота, що утворюється на основі шлюбу, породженій ним спільній правовій та моральній відповідальності батьків за здоров'я дітей, їх соціалізацію та виховання.

На підставі аналізу праць американських науковців Б. Бернштейна (Bernstein,

В.), Дж. Вільяма (William, J.), Н. Смелзер (Smelser, N.), С. Фіпс (Phipps, S.), Б. Фуллера (Fuller, B.) з'ясовано, що не існує усталеної класифікації сімей, побудованої на єдиних критеріях та ознаках. Серед основних типів нуклеарної і розширеної сім'ї американські дослідники виокремлюють: сім'ї співмешканців (*Cohabiting Families*), сім'ї батьків-одинаків (*Single-Parent Family*), змішані і прийомні сім'ї (*Blended Families and Stepfamilies*), опікунські сім'ї (*Grandparent-led Families*), сім'ї нетрадиційної орієнтації (*Families in Which the Adult or Adults are Lesbian or Gay*), сім'ї емігрантів (*Immigrant Families*), сім'ї національних меншин (*Racial Minority Families*), комютерські (*Commuter Families*) та фостерні (*Foster and Group Home Families*) сім'ї.

На основі аналізу зарубіжних джерел встановлено, що зміст соціальної роботи в США складають соціальна підтримка (social support), соціальне обслуговування (social service), соціальна допомога (social help), соціальні послуги (social service). Установлено, що соціальна робота в США переважно визначається як професійна діяльність з надання допомоги індивідам, сім'ям, групам, громадам для покращення їхнього соціального і матеріального становища за допомогою різних методів і форм; система програм і послуг, що виконуються з допомогою трудових колективів, соціальних служб і працівників задля соціального захисту різних категорій клієнтів.

На підставі аналізу дефініцій «система», «соціальна робота», «сім'я», «соціальна робота з сім'єю» *систему соціальної роботи з сім'єю в США визначено як сукупність цілеспрямованих комплексних дій соціальних служб, організацій, закладів та установ, соціальних працівників та інших фахівців, які надають сім'ї різні види соціальної підтримки у межах програм чи соціальних послуг шляхом використання різноманітних методів і форм соціальної роботи.*

При обґрунтуванні системи соціальної роботи з сім'єю в США ми базувалися на таких характеристиках системи як інтегрального утворення: наявність мети функціонування системи; ієрархічність побудови; прямі та зворотні зв'язки між підсистемами, які забезпечують взаємообмін інформацією в межах всієї системи; доцільність взаємодії системи з середовищем, у якому вона функціонує.

Також нами було визначено низку базових характеристик, притаманних саме цій системі (див. рис. 1):

- відкритість системи, що передбачає включення до неї нових компонентів у разі необхідності;
- універсальність зв'язків між компонентами системи;
- дотримання балансу прав, можливостей та відповідальності між суб'єктами системи для забезпечення ефективної організації соціальної роботи з різними типами сімей.

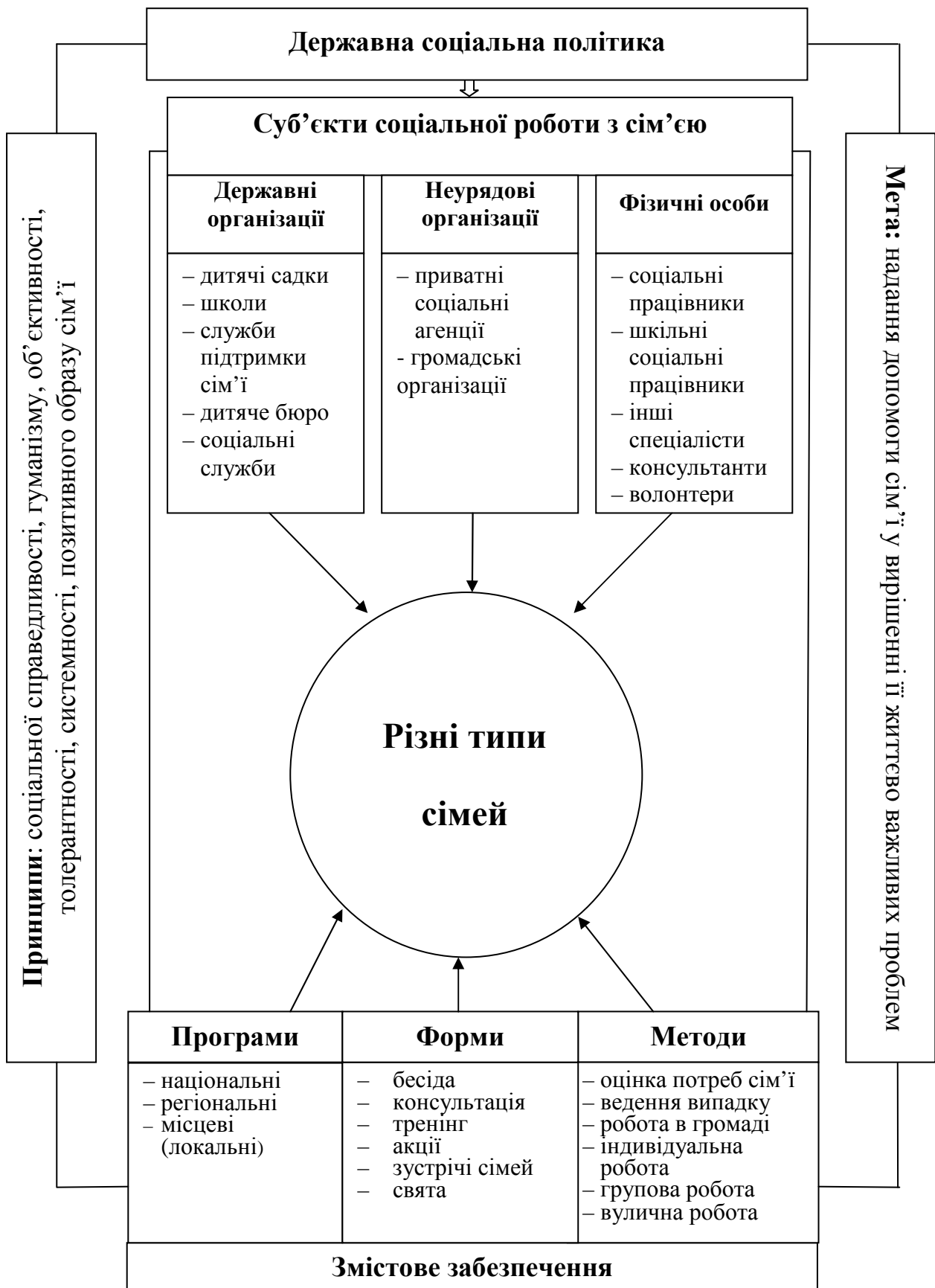

Рис. 1. Система соціальної роботи з сім'єю в США

Характеристика системи соціальної роботи з сім'єю в США в історичному розрізі дала змогу визначити етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в досліджуваній країні. Класифікацію етапів здійснено за такими критеріями: проведення соціальних реформ; інституалізація соціальної роботи з сім'єю; нормативне забезпечення соціальної роботи. На основі аналізу широкого кола джерел було виокремлено п'ять етапів:

I етап (початок XIX ст. – кінець XIX ст.) – *зародження волонтерства як добровільного виду допомоги сім'ї*. Цей етап характеризується розвитком приватної філантропії, яка на той час була найбільш дієвим способом вирішення соціальних проблем сімей. Волонтери, як правило, представники середнього класу, допомагали безробітним членам сім'ї у пошуках роботи, збирали кошти для матеріальної підтримки бідних сімей, проводили профілактичні бесіди про шкідливість алкоголю. У цей період виникають благодійні організації, які пропонують послуги та різні види допомоги окремим сім'ям.

II етап (кінець XIX – початок XX ст.) – *розвиток соціальної роботи з сім'єю в громаді*. У цей час створюються перші будинки поселенців (сеттльмент-центри). Впродовж перших десятиліть працівники сеттльментів залучали членів громади до вирішення проблем сімей. Завдяки їх активній діяльності були прийняті закони про дитячу працю, громадське здоров'я. Також були засновані дитячі садочки, служби тимчасових нянь, створені ігрові майданчики для дітей, різноманітні гуртки для самоосвіти дорослих. Програми діяльності сеттльмент-центрів носили здебільшого прикладний характер і переважно були спрямовані на допомогу в отриманні роботи, надання медичних послуг, організацію дозвілля та впровадження різних форм неформальної освіти серед членів громади.

III етап (початок XX ст. – 30-і рр. XX ст.) – *започаткування соціальної роботи з сім'єю в школі*. У цей період органи освіти уперше найняли шкільних учителів-відвідувачів, для реалізації концепції шкіл, сконцентрованих на дитині. Допомоги учителів-відвідувачів школа потребувала у випадку неявки дитини на заняття, її фізичної або розумової недієздатності, незадовільних домашніх умов проживання, порушення поведінки у класі тощо. Така робота стала передумовою для впровадження посади шкільного соціального працівника, який мав відповідати за «добробут дитини», і максимізували зусилля щодо співпраці між школою і сім'єю.

IV етап (30-і рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – *створення соціальних інститутів підтримки сім'ї*, характеризується започаткуванням великої кількості інституцій, завданням яких стає турбота про сім'ї і дітей. Особливого розвитку набувають соціальні служби підтримки сім'ї (*social services*), служби з охорони дитинства (*child – welfare services*), завданнями яких є допомога батькам у вирішенні проблем, які можуть призвести до занедбаності дитини; захист або підтримка дітей, матері яких працюють; захист і допомога бездомним, дітям-інвалідам; підтримка і зміцнення сімей тощо. Спеціальні заклади соціальної допомоги організують групи професійного навчання для батьків, в разі необхідності допомагають у

працевлаштуванні, а також у догляді за дітьми, якщо їхні батьки працюють у вечірній час. Створюються професійні асоціації соціальних працівників.

У етап (початок 70-х. рр. ХХ ст. – донині) – *розвиток системи соціальної роботи з сім'єю*. У цей період приймається низка законів про надання послуг зі збереження та підтримки сім'ї; започатковуються державні та чисельні федеральні й місцеві програми, спрямовані на соціальну підтримку різних типів сімей; розробляються та реалізуються інноваційні методи та форми соціальної роботи з сім'єю. У закладах освіти активно впроваджуються різноманітні просвітницькі програми для батьків дітей різного віку та сімей національних меншин.

У другому розділі дослідження *«Змістово-технологічне забезпечення соціальної роботи з сім'єю в США»* охарактеризовано методи та форми роботи соціальних працівників із сім'єю на сучасному етапі; проаналізовано соціальні програми підтримки сім'ї у США.

У ході дослідження з'ясовано, що основний зміст соціальної роботи з сім'єю у США складають забезпечення різних видів соціального обслуговування (соціальної допомоги та соціальних послуг), реабілітаційна та профілактична робота, соціальне інспектування, соціальний супровід окремих категорій сімей. Вони реалізуються у практичній діяльності соціального працівника шляхом використання різноманітних методів та форм соціальної роботи.

Виявлено, що на сучасному етапі розвитку системи соціальної роботи з сім'єю американські соціальні працівники переважно застосовують методи індивідуальної (оцінка потреб, психосоціальний метод, кризово-орієнтовний метод, раціональний метод, втручання в критичних випадках, арт-терапія тощо), групової (метод інтерперсональної допомоги, групи самопомоги, методи сімейної терапії тощо) роботи, роботи в громаді (розвиток соціальних зв'язків та організація системи взаємодопомоги і координації дій спільноти; підтримка та розвиток громадських ініціатив; розробка та впровадження соціальних програм та планів діяльності організацій), вуличної соціальної роботи тощо. З'ясовано, що американські соціальні працівники найчастіше використовують такі форми роботи: бесіда, консультація, тренінг, акції, свята, сімейні зустрічі тощо.

Останнім часом соціальні працівники практикують безпосередню участь у житті сім'ї; організацію контактних сімей, коли фахівець в інтересах однієї сім'ї добирає іншу сім'ю, з якою проблемна сім'я могла б підтримувати тривалий контакт; залучення «здорової» сім'ї в сім'ї групи ризику, що сприяє стабілізації життєдіяльності сімей кризових категорій.

У роботі розглянуто соціальні програми підтримки сімей, які мають різну міру децентралізації і передачі повноважень із законодавчим закріпленням. За більшість аспектів, пов'язаних із реалізацією програм, відповідає влада штатів або вони приймаються на місцевому рівні. У США реалізується велика кількість федеральних, місцевих і декілька національних програм. Також у США функціонують програми, спрямовані на підготовку молоді до сімейного життя, допомогу в розв'язанні сімейних проблем (розлучення, втрата одного з батьків), програми для юних матерів, програми підтримки сім'ї з дітьми дошкільного віку, програми батьківської просвіти тощо.

У дисертації здійснено класифікацію соціальних програм підтримки сім'ї за

такими критеріями:

– за віком дітей – програми для сімей з дітьми дошкільного віку: «Хедстарт» (*Head Start*), «Здоровий Старт» (*Healthy Start*), які ставлять за мету забезпечити повноцінний розвиток і підготовку до школи дітей із бідних сімей; програми для сімей з дітьми шкільного віку: «Роз'єднаний банан» (*Banana Splits Program*) допомагає дитині пережити сімейну кризу (розлучення або повторний шлюб батьків), яка реалізується у школах, «Освітня програма для юних матерів» (*Educational Program For Adolescent Mothers*), якою передбачені курси планування сім'ї;

– за типом сім'ї – для неповних сімей: «Тимчасова допомога малозабезпеченим сім'ям» (*Temporary Assistance for Needy Families*) передбачає надання пільг самотнім матерям і батькам, для малозабезпечених сімей: «Тимчасова допомога малозабезпеченим сім'ям, «Допомога бідним сім'ям з дітьми» (*Aid to Families with Dependent Children*), «Програма додаткового соціального доходу» (*Supplemental Security Income*), «Програма житлових субсидій» (*Housing Choice Voucher Program*) у рамках яких здійснюються щомісячні виплати, надаються субсидії та пільги малозабезпеченим і незаможним сім'ям; для фостерних сімей: «Програма соціального забезпечення» (*Social Security Program*), «Возз'єднання сім'ї» (*Family Reunification Program*), «Фостерна програма індивідуальної допомоги» (*The Fostering Individualized Assistance Program*), «Відновлююча програма фостерного лікування» (*Treatment Foster Care*), «Сім'я Сім'ї» (*Family to Family*) – сприяють усиновленню дітей і надають допомогу прийомним сім'ям; для кризових (бездомних) сімей: «Захист від холодної зими у притулках для бездомних» (*The Emergency Winter Shelter*), «Тимчасове проживання бездомних сімей» (*Transitional Housing Programs for Homeless Families*), «Стіл Марти» (*Martha's Table*) метою яких є організація притулків для бездомних людей і сімей; для сімей мігрантів та національних меншин: «Сімейний доступ до медичної страховки» (*Family Access to Medical Insurance Security*), «Зміцнення родин» (*The Strengthening Families Program*), у рамках яких надають страховку та соціальну підтримку сім'ям мігрантів та національних меншин;

– за напрямом діяльності – пільгові: «Допомога бідним сім'ям з дітьми» (*Aid to Families with Dependent Children*), «Програма додаткового соціального доходу» (*Supplemental Security Income*), «Програма житлових субсидій» (*Housing Choice Voucher Program*), «Тимчасова допомога малозабезпеченим сім'ям» (*Temporary Assistance for Needy Families*), «Возз'єднання сім'ї» (*Family Reunification Program*), метою яких є надання субсидій та пільг бідним і малозабезпеченим сім'ям; медичні: «Освітня програма» (*Educational Program*), «Медікейд» (*Medicaid*), «Сімейний доступ до медичної страховки» (*Family Access to Medical Insurance Security*) – забезпечують надання медичних послуг сім'ям та особам, доходи яких нижчі за «межу бідності»; просвітницькі: «Управління батьківством» (*Parent Administration*), «Хедстарт» (*Head Start*), «Здоровий Старт» (*Healthy Start*), «Улаштувачі сім'ї» (*Homebuilders*), «Навчання сімейного життя» (*Family Life Education Program*), «Освітня програма для юних матерів» (*Educational Program For Adolescent Mothers*) «Фостерна програма індивідуальної допомоги» (*The Fostering Individualized Assistance Program*), «Відновлююча програма фостерного лікування» (*Treatment*

Foster Care) метою яких є формування та розвиток батьківських навичок, ефективної взаємодії з дітьми;

– за рівнем охоплення – місцеві (локальні): наприклад, «Стіл Марти» (*Martha's Table*), «Улаштувачі сім'ї» (*Homebuilders*) (округ Дакота, штат Вашингтон); регіональні: «Сімейний доступ до медичної страховки» (*Family Access to Medical Insurance Security*) (штат Вірджинія), «Здоровий Старт» (*Healthy Start*) (штат Орегон), «КолВоркс» (*CalWORKs*) – Каліфорнійська програма тимчасової фінансової допомоги і послуг працевлаштування сім'ям із неповнолітніми дітьми, «Програма з профілактики ранньої вагітності і батьківства» (*Adolescent Pregnancy Prevention Program*) (штат Канзас), «Освітня програма для юних матерів» (*Educational Program For Adolescent Mothers*) (штат Пенсільванія), «Фостерна програма індивідуальної допомоги» (штат Південної Кароліни); національні: «Національна програма соціальної допомоги» (*National Social Assistance Programme*) передбачає надання субсидій і пільг із соціального страхування бідним людям і сім'ям та гарантує мінімальний держстандарт у вигляді додаткових виплат, «Національна програма догляду за людьми похилого віку у сім'ї» (*National Family Caregiver Support Program*) спрямована на обслуговування людей похилого віку, «Програма допомоги бідним сім'ям з дітьми» (*Aid to Families with Dependent Children*) передбачає надання субсидій багатодітним сім'ям із низькими доходами.

Соціальні програми підтримки сім'ї будуються на таких принципах: періодичне оновлення змісту програми; гнучкість, універсальність, критичність в оцінці програм; виокремлення обов'язкового і варіативного компонентів у програмах; можливість координації дій усіх суб'єктів соціальної роботи; впровадження ідеї партисипативності; поєднання різноманітних форм та методів соціальної роботи.

У третьому розділі дисертації **«Можливості використання американського досвіду в контексті пріоритетних напрямів соціальної роботи з сім'єю в Україні»** розглянуто соціальну роботу з сім'єю в школах США, запропоновано рекомендації щодо впровадження американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні.

Аналіз джерельної бази свідчить, що соціальна робота з сім'єю у сфері освіти в США почала формуватися на початку ХХ ст. і зараз є складовою американської системи соціальної роботи з сім'єю. Партнерство школи, сім'ї та громади на законодавчому рівні визнано одним із провідних завдань як окремих шкіл, так і системи середньої освіти в цілому.

Основними функціональними обов'язками шкільного соціального працівника є: відвідування сімей; бесіди з батьками, дітьми, представниками різних установ; налагодження контактів, необхідних для роботи з батьками; робота в групах підтримки батьків (об'єднання батьків, що зазнають труднощів у вихованні дітей); налагодження взаємодії між школою, батьками, громадою; просвітницька робота з батьками; фінансове забезпечення через мережу контактів з батьками і громадою; співпраця з різними установами – поліцією, лікарнею тощо. У деяких школах соціальні працівники ініціюють відкриття сімейних центрів, куди можуть приходити батьки чи родичі учнів для отримання необхідної інформації чи допомоги.

Окрім соціальних працівників в американській школі соціальну підтримку

сім'ям і дітям надають: шкільний радник, психолог, консультант по роботі з наявними проблемами, учитель компенсуючого навчання, координатор із захисту прав дитини, соціальний медіатор.

Більшість американських соціальних працівників проводять соціальну роботу з сім'єю ще задовго до досягнення дітьми шкільного віку. У цьому випадку застосовують форми, які передбачають: щомісячне відвідування сімей спеціально підготовленим соціальним працівником упродовж перших трьох років життя дитини; створення батьківських груп для обміну досвідом з виховання дітей; проведення низки різних досліджень з метою вивчення здібностей дитини і виховного потенціалу сім'ї; організацію довідкової служби для батьків, які мають труднощі у вихованні дітей.

Як показало дослідження, що в американських школах мають місце окремі недоліки у процесі соціальної роботи з сім'єю: обмежена комунікація між сім'ями і школами, через малу ініціативність батьків; різні погляди батьків та адміністрації на роль сім'ї у навчанні дітей; домінування ієрархічної моделі прийняття рішень щодо шкільної політики на окружному рівні, що обмежує самостійність батьків, учителів та соціальних працівників.

У 2005 році Державна американська асоціація шкільних консультантів-радників (*New York State School Counselor Association*) створила окрему структуру для шкільних консультантів, взявши за зразок Національну модель програм шкільного консультування (*National Model for School Counseling Programs*). Національна модель програм шкільного консультування націлює штати та округи на проектування, розвиток, реалізацію і оцінку різноманітних програм шкільного консультування, в тому числі і сімейного. У свою чергу, держава має забезпечити кожна школу консультантом, який розроблятиме та реалізовуватиме програми у різних штатах, дотримуючись державних стандартів.

Дослідження засвідчило, що в Україні сім'я є найвищою соціальною цінністю, що охороняється, захищається та підтримується державою. Державна політика в Україні орієнтована на створення доступної для сім'ї системи послуг, пропозицій, проектів, що допомагають їй в процесі соціального становлення, вона регулює й забезпечує ефективність відносин сім'ї, суспільства й держави, є органічною частиною внутрішньої й зовнішньої політики держави, являє собою цілісну систему заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного характеру.

Останніми роками в Україні відбулися значні зміни в державній сімейній політиці. Ці зміни супроводжувалися появою державних та національних програм соціальної підтримки сім'ї, розвитком спеціалізованих центрів психолого-педагогічної допомоги, центрів педагогічної корекції, центрів педагогічної реабілітації, профілактичних та психологічних служб.

З метою визначення шляхів упровадження окремих компонентів системи соціальної роботи в США на теренах України, було проведено порівняльний аналіз вітчизняної та американської систем соціальної роботи з сім'єю. З'ясовано, що вони мають значні відмінності: Україна є унітарною державою, а США – федеративною; у США реалізується велика кількість соціальних програм, які регламентуються федеральним законодавством або законодавством штату чи федеральними

державними органами та органам управління штатів. Окремі програми приймаються місцевою владою за активної підтримки громади. В Україні ж соціальні програми переважно приймаються на державному рівні і фінансуються переважно за рахунок бюджету чи грантів неурядових організацій.

У той же час система соціальної роботи з сім'єю в Україні та США схожі за низкою ознак: сім'я посідає основне місце в суспільстві; соціальна робота з сім'єю є пріоритетним напрямом соціальної політики держави; функціонують різноманітні центри та служби допомоги сім'ї, які спеціалізуються на захисті та підтримці сімей різного типу, вагома роль у вирішенні проблем сім'ї належить громадським організаціям, впроваджуються соціальні послуги для різних типів сімей.

Донедавна вважалося, що система соціальної роботи з сім'єю в США відрізняється від нашої країни притаманною їй децентралізацією, однак у контексті сучасних соціальних реформ в Україні відчутним є процес децентралізації та перехід від державного до державно-громадського управління, що вимагає впровадження американських децентралізаційних традицій в українську систему соціальної роботи з сім'єю.

Порівняльний аналіз системи соціальної роботи з сім'єю двох країн дав підстави сформулювати рекомендації щодо використання американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні:

- прийняття певних законопроектів та нормативно-правових актів, які регламентують і розширюють можливості фінансування соціальної роботи з сім'єю у формі фандрайзінгу, комерційної діяльності, виділення грантів, що допоможе знайти нові шляхи та підходи у вирішенні фінансових проблем сім'ї;
- забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки працівників соціальної роботи з сім'єю у освітній сфері, шляхом проходження студентами практик у різних установах (загальноосвітні школи, служби у справах дітей, центри підтримки сім'ї, відділи по роботі з сім'єю в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо);
- створення у школах консультативної служби за зразком Національної моделі програм шкільного консультування (*National Model for School Counseling Programs*), яка націлює державу на проектування, розвиток, реалізацію і оцінку різноманітних програм шкільного консультування; сприяння розвитку та підтримці батьківських ініціатив;
- створення організацій, що передбачають активну участь батьків та громадськості у соціальній роботі;
- активне запровадження програм роботи з сім'єю на місцевому рівні з урахуванням потреб і можливостей громади;
- розробка програм роботи з різними типами сімей, а не лише тих, які перебувають у складних життєвих обставинах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний і комплексний аналіз системи соціальної роботи з сім'єю в США. Результати проведеного дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Визначено, що система соціальної роботи з сім'єю в США – це сукупність цілеспрямованих комплексних дій соціальних служб, організацій, закладів та установ, соціальних працівників та інших фахівців, які надають сім'ї різні види соціальної підтримки у межах програм чи соціальних послуг шляхом використання різноманітних методів і форм соціальної роботи. Її структурними компонентами є мета, принципи (соціальної справедливості, гуманізму, об'єктивності, толерантності, системності, позитивного образу сім'ї), суб'єкти соціальної роботи (державні та неурядові організації, фізичні особи), об'єкти соціальної роботи (різні типи сімей), змістово-технологічне забезпечення (програми, методи, форми).

2. Встановлено, що розвиток системи соціальної роботи з сім'єю в США проходив у кілька етапів: I етап (початок XIX – кінець XIX ст.) – зародження волонтерства як добровільного виду допомоги сім'ї; II етап (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з сім'єю в громаді; III етап (початок XX ст. – 30-і рр. XX ст.) – започаткування соціальної роботи з сім'єю в школі; IV етап (30-і рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення соціальних інститутів підтримки сім'ї; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – донині) – розвиток системи соціальної роботи з сім'єю.

3. З'ясовано, що соціальна політика визначає зміст соціальної роботи з сім'єю, який полягає у реалізації цільових програм, розв'язанні конфліктів у відносинах між подружжям, стосунках із дітьми, профілактиці насильства у сім'ї, допомоги у працевлаштуванні батьків, просвітницькій роботі з батьками, організації змістовного дозвілля сім'ї тощо. Виявлено, що на сучасному етапі розвитку системи соціальної роботи з сім'єю американські соціальні працівники переважно застосовують методи індивідуальної, групової роботи, роботи в громаді та вуличної соціальної роботи. Американські соціальні працівники найчастіше використовують такі форми роботи: бесіда, консультація, тренінг, акції, свята, сімейні зустрічі тощо.

4. Констатовано, що у США реалізується значна кількість федеральних, місцевих і декілька національних соціальних програм підтримки сімей. Здійснено їх класифікацію за такими критеріями: вік дітей (програми для сімей з дітьми дошкільного віку, програми для сімей з дітьми шкільного віку); тип сім'ї (програми для неповних, малозабезпечених, фостерних, кризових сімей, сімей мігрантів та національних меншин); напрям діяльності (пільгові, медичні, просвітницькі); рівень охоплення (місцеві /локальні, регіональні, національні) та охарактеризовано зміст, форми, методи роботи соціальних працівників у межах цих програм.

5. Встановлено що соціальна робота з сім'єю активно проводиться в американських школах. Її здійснюють шкільні соціальні працівники, шкільний радник, психолог, консультант по роботі з наявними проблемами, учитель компенсуючого навчання, координатор із захисту прав дитини, соціальний медіатор. Залежно від проблеми сім'ї, вони можуть надавати консультації батькам та родичам, необхідні види допомоги та послуг, організувати навчання батьків, проводити роботу щодо налагодження взаємостосунків дітей із батьками, організувати взаємодію з різними організаціями в громаді, які працюють в інтересах дітей та сімей, а також реалізувати різноманітні освітні, профілактичні та просвітницькі

програми.

6. Основними шляхами екстраполяції американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні визначено: прийняття законопроектів та нормативно-правових актів, які регламентують і розширюють можливості фінансування соціальної роботи з сім'єю у формі фандрайзінгу, комерційної діяльності, виділення грантів, що допоможе знайти нові шляхи та підходи у вирішенні фінансових проблем сім'ї; створення у загальноосвітніх навчальних закладах консультативних служб за зразком Національної моделі програм шкільного консультування США; сприяння розвитку та підтримці батьківських ініціатив, створення організацій, що передбачають активну участь батьків та громадськості у соціальній роботі; забезпечення практичної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з сім'єю шляхом проходження студентами практик у різних установах (загальноосвітні школи, служби у справах дітей, центри підтримки сім'ї, відділи по роботі з сім'єю в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо); активне запровадження програм роботи з сім'єю на місцевому рівні з урахуванням потреб і можливостей громади; розробка національних та місцевих програм роботи з різними типами сімей, а не лише тими, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Проведене дослідження не претендує на повноту та вичерпність розгляду досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання соціальної роботи з сім'ями, де є діти з інвалідністю, різними проявами девіантної поведінки тощо в освітніх закладах США, впровадження програм роботи з різними типами сімей у вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Безлюдна В. В. Сім'я в системі соціальних служб : зарубіжний досвід / В. В. Безлюдна // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка. Т. XII, част. 1. – К., 2010. – С. 8–17.
2. Безлюдна В. В. Взаємодія школи і сім'ї в США / В. В. Безлюдна // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Вип. 39. – С. 248 – 257.
3. Безлюдна В. В. Історія виникнення системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю в США / В. В. Безлюдна // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніженський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – № 1. – С. 135–139.
4. Безлюдна В. В. Роль американського соціального працівника в розробці та реалізації шкільних програм / В. В. Безлюдна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [ред. кол. Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 13. – С. 222 – 227.
5. Безлюдна В. В. Система соціально-педагогічної роботи з сім'єю в США: стан дослідженості проблеми / В. В. Безлюдная // Вісник Черкаського університету.

- Серія Педагогічні науки – Вип. 3(216). – 2012. – С. 3–7.
6. Безлюдна В. В. Основні орієнтири використання американського досвіду соціально-педагогічної роботи з сім'єю в Україні / В. В. Безлюдна // Перший крок у науку : матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції. Т. 1. – Луганськ : Поліграфресурс, 2011. – С. 14–18.
 7. Безлюдная В. В. Система социальной работы с семьей как педагогическая проблема / В. В. Безлюдная // Вектор науки ТГУ. Серия педагогика и психология. – № 4(7). – 2011. – С. 318–321.
 8. Безлюдна В. В. Основні елементи системи соціально-педагогічної роботи / В. В. Безлюдна // Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози : матеріали міжнародної наукової конференції (26–27 травня 2011 р.). Частина II. Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 160–162.
 9. Безлюдна В. В. Організаційні форми роботи американських соціальних працівників у сім'ї / В. В. Безлюдна // Розбудова освіти для суспільства знань : мова, полікультурність, особистість : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27–28 травня) / – Умань : Софія, 2010. – С. 145–147.
 10. Безлюдна В. В. Діяльність соціальних служб в американських навчальних закладах / В. В. Безлюдна // Іншомовна освіта як засіб міжкультурного взаєморозуміння націй і народів : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (20 травня 2011 року) – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 119–121.

АНОТАЦІЯ

Безлюдна В. В. Система соціальної роботи з сім'єю в США. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка – Київ, 2012.

У дисертації визначено поняття «система соціальної роботи з сім'єю в США» та охарактеризовано її основні компоненти: мета, принципи (соціальної справедливості, гуманізму, об'єктивності, толерантності, системності, позитивного образу сім'ї), суб'єкти соціальної роботи (державні та неурядові організації, фізичні особи), об'єкти соціальної роботи (різні типи сімей), змістово-технологічне забезпечення (програми, методи, форми).

Виокремлено й охарактеризовано етапи розвитку системи соціальної роботи з сім'єю в США: I етап (початок XIX – кінець XIX ст.) – зародження волонтерства як добровільного виду допомоги сім'ї; II етап (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з сім'єю в громаді; III етап (початок XX ст. – 30-і рр. XX ст.) – започаткування соціальної роботи з сім'єю в школі; IV етап (30-і рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення соціальних інститутів підтримки сім'ї; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – донині) – розвиток системи соціальної роботи з сім'єю.

Представлено класифікацію соціальних програм за такими критеріями: вік дітей (програми для сімей з дітьми дошкільного віку, програми для сімей з дітьми шкільного віку); тип сім'ї (програми для неповних, малозабезпечених, фостерних,

кризових сімей, сімей мігрантів та національних меншин); напрям діяльності (пільгові, медичні, просвітницькі); рівень охоплення (місцеві /локальні, регіональні, національні) та охарактеризовано зміст, форми, методи роботи соціальних працівників у межах цих програм.

Розроблено рекомендації творчого використання американського досвіду соціальної роботи з сім'єю в Україні.

Ключові слова: сім'я, типи сімей, система соціальної роботи, зміст, методи, форми, соціальний працівник, соціальні служби, агенства, організації, соціальні програми підтримки сім'ї.

АННОТАЦІЯ

Безлюдная В. В. Система социальной работы с семьей в США. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Киевский университет имени Бориса Гринченка, Киев, 2012.

Представлен теоретический анализ понятия «система социальной работы». Охарактеризованы структурные компоненты системы социальной работы с семьей: цель, принципы (социальной справедливости, гуманизма, объективности, толерантности, системности, позитивного образа семьи), субъекты социальной работы (государственные и частные организации, физические лица), объекты социальной работы (разные типы семей), содержательно-технологическое обеспечение (программы, методы, формы).

Определено, что система социальной работы с семьей в США – это совокупность целенаправленных комплексных действий социальных работников, социальных служб, организаций и учреждений, которые предоставляют семье разные виды социальной поддержки с помощью программ или социальных услуг путем использования разнообразных методов и форм социальной работы, основная цель которой предоставление помощи семье в решении ее жизненно важных проблем.

В диссертации определены и обоснованы этапы развития социальной работы с семьей в США: I этап (начало XIX века – конец XIX века) – зарождение волонтерства как добровольного вида помощи; II этап (конец XIX – начало XX века) – развитие социальной работы с семьей в общине; III этап (начало XX века – 1930 гг. XX века) – зарождение социальной работы с семьей в школе; IV этап (1930 гг. XX века – конец 60-х гг. XX века) – создание социальных учреждений поддержки семьи; V этап (начало 70-х гг. XX века – наше время) – развитие системы социальной работы с семьей.

В работе проведен анализ содержания социальной работы с семьей в США, методов и форм работы американского социального работника.

Установлено, что социальная политика определяет содержание социальной работы и обуславливает параметры социальной работы. Содержание социальной работы с семьей заключается в обеспечении семьи разными видами социального

обслуживания, которые реализуются в практической деятельности социального работника путем использования разнообразных методов и форм социальной работы.

К основным методам социальной работы с семьей в США относятся: индивидуальная работа, групповая работа и работа в общине. Более того, современная американская концепция социальной работы выделяет еще методы семейной терапии и метод вмешательства в критических случаях.

В диссертации подчеркивается, что практическую реализацию методов социальной работы раскрывает такое понятие, как «форма социальной работы». Метод выступает способом достижения целей и решения задач, а форма – способом организации содержания работы, определяет работу приемов организации социальной работы. Социальные специалисты используют следующие формы: индивидуальные, групповые и др.

В исследовании охарактеризованы социальные программы поддержки семьи в США. Как показало исследование, в США существует большое количество федеральных, местных и несколько национальных программ. К национальным принадлежат: программа социального ухода за людьми преклонного возраста, программа социальной помощи, программа помощи бедным семьям с детьми, продовольственная программа, программа жилищных субсидий, образовательная программа, программа социального обеспечения семьи и программа медицинской помощи.

Осуществлена классификация социальных программ поддержки семьи по таким критериям: возраст детей (дошкольные, школьные), тип семьи (неполные, малообеспеченные, фостерные, кризисные, семьи иммигрантов и национальных меньшинств), направление деятельности (льготные, медицинские, просветительские), уровень охватывания (местные/локальные, региональные, национальные).

Проведен сравнительный анализ между американской и отечественной системами социальной работы с семьей. Разработаны рекомендации творческого использования американского опыта социальной работы с семьей в Украине.

Ключевые слова: семья, типы семей, система социальной работы, содержание, методы, формы, социальный работник, социальные службы, агенства, организации, социальные программы поддержки семьи.

ANNOTATION

Bezliudna V. V. The social work system with the family in the USA. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical sciences on specialty 13.00.05 – social pedagogics. Borys Grynchenko Kyiv University. – Kyiv, 2012.

The dissertation is devoted to the analysis of social work system with the family in the USA. The concept "social work system with family in the USA" is determined in the manuscript. The author analyzed the basic components of the social work system with family in the USA: aim, principles (social justice, humanism, objectivity, tolerance,

system, positive character of family), subjects (state and private organizations, physical persons), objects (different types of families), technological providing (programs, methods, forms).

Historical-pedagogical analysis of social work in the USA gave us the opportunity to determine and substantiate the stages of social work development with the family in the USA: I stage (the beginning of XIX – the end of XIX) – origination of voluntary work as a kind of help; II stage (the end of XIX – the beginning of XX) – development of social work with family in society; III stage (the beginning of XX – 30 XX) – origination of social family work in school; IV stage (30 XX – the end of 1960 XX) – creation of family social support organizations; V stage (the end of 1970 XX – up to this days) – development of social work system with the family.

The dissertation focuses on the context of social work system with the family in the USA. The forms of social family work in the USA are determined in the work (individual and group work, social work participation in the family life, contact families, self-help and organization of family leisure time etc.) and methods (interference, method of psychological approach, crises-oriented method, rational method, method of therapy etc.) on the modern stage. Special features of social work with family in american school are characterized here; the analysis of family support programs is made in the work and classification of these programmes is made here. The author introduced recommendations of American experience of social work with family for Ukraine.

Key words: family, types of families, social work system, context, methods, forms, social worker, social services, organizations, social support programs.